

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1976
FORFATTER:	Valdemar Thomsen
TITEL:	Barndomserindringer
KORT RESUME:	Thomasminde i Hjarup. Fra Koldings opland ca. 1895-1919

Barndomserindringer

af Valdemar Thomsen

Vort hjemliv var navnlig i min første drengetid præget af det åndelige røre, der var skabt af de gudelige forsamlinger. En af de førende for disse havde foruden Peter Larsen, »Skræppenborg« (da »Donsgaard«) været den kendte Niels Thomsen, »Langholtgaard«, der var bror til min bedstefar.

Når dagens gerning var endt samlede familien. Far læste »dagstykket« i andagtsbogen, og min mor, der fra sin tid på Askov højskole var dygtig til sang, sluttede den lille højtidelighed som forsanger med en af Grundtvigs salmer.

Søndag formiddag var vi i reglen i kirke hos pastor Jessen i Ødis, som mine forældre var sognebåndsløsere til. Undervejs mødte vi næsten hver søndag en fuldt belæsset vogn fra »Hardtsminde« i Ødis på vej til gudstjeneste hos den sagnomspundne pastor Moe i Skanderup.

Hvis vi undtagelsesvis ikke var i kirke — ja selv om vi var det — læste far søndag eftermiddag en prædiken af Hostrup med påfølgende sang. Trods alt bestod der et skarpt skel imellem grundtvigianere og indre

mission. Missionsfolkene kørte således en halv snes kilometer forbi to mejerier, for at være med i eet, der holdt stille om søndagen. Hver retning havde sine egne i sognerådet, og som noget betegnende kan jeg nævne, at sognerådet omkring 1910 afslog en anmodning fra de Vamdrup bilister om tilladelse til at køre igennem Hjarup.

Som et andet bevis på »skellet« kan jeg nævne, at pastor Johs. Clausen i Vonsild, der var feltpræst i 1864 og meget nationalt indstillet, engang i sin have indbød til en grundlovsfest, som jeg senere forstod var en protest imod, at der på Skamling holdtes missionsmøde på en national festdag.

Af det foregående vil man forstå, at »bøn og arbejde« er en passende overskrift for livet på den gamle slægtsgård. Mange hænder var her i virksomhed i de fleste af døgnets timer. Tre à fire karle havde vi foruden gift daglejer, gift fodermester — røgter kaldtes han — og desforuden havde vi to malkepiger og en køkkenpige.

For karlenes vedkommende begyndte arbejdet om somme-

ren kl. 4.30 med at få hestene på stald fra indhegningen. Grønt skulle hentes og stalden renses, før vi spiste mælkegrød og rugbrød med fedt i tilgift.

På slaget 6 rykkede vi i marken, og med os havde vi et par rundenommer pakket i avispapir, som puttedes godt ned i en mulepose, for at holde sig nogenlunde tørt. Vores »formejesmelma« spiste vi samtidig med at hestene — ofte et trespand — tømte de medbragte muleposer. Hvis vi var mange ved samme arbejde, havde vi i stedet for øl i en halvflaske, »æ bimpel«, der til fællesbrug indeholdt ca. 10 lt. øl, og det betød, at hver gang man ønskede at få en tår, måtte man ligge på ryggen for at få tøndens spundshul til munden.

Middag spiste vi kl. 12, og her kunne forretten ofte være grød for anden gang, men da med sirup, hvis det var boghvedegrød — en herlig ret, med kærnemælk lige fra mejeriet. Vi fik ikke, som visse byfolk sagde, mælkegrød 21 gange i ugen, men det blev noget derhen ad.

Kl. 13.30 red vi igen ud og fortsatte med harve, plov eller et andet redskab. Midt på eftermiddagen »bedede« vi ved et levende hegn, og så på den igen til kl. 19. Man kunne godt være træt den sidste kvart efter dagen igennem at have gået i løs muld,

Thomasmind i Hjarup. Familien Thomsen fotograferet omkring 1895. Denne artikels forfatter er den mindste af drengene.

løftet i en tung harve, og skændt på hestene, og så var enden ikke endda. Hestene skulle rides på græs, før man fik sin mælkegrød – måske for tredje gang.

Drøjt kunne det være for en halvvoksen knægt først at hente staldfoder tidlig morgen, og så dagen igennem at følge de voksne til eks. med at binde neg efter aflæggeren, der gik sin støtte gang, og i tilgift frem for de voksne at trække slibesten i middagsstunden.

I vintertiden satte mørket en grænse for markarbejdet, men så var der til gengæld ingen hvilepauser, undtagen når man spiste til middag, og hakkelsen blev, ved håndkraft og med lys fra »flagermuslygten«, skåret efter fyraften.

For vores daglejer, Peter Mathisen, formede tilværelsen sig om vinteren som følger: Kl. 4.30 igang med at tærse rug med plejl og med »at tage tag af«, og

der skulle meget til for at klare tag til samtlige gårdens bygninger, der alle var stråtækt. Når dagens akkord var slut, spiste han sin mælkegrød sammen med vi andre. Melmadderne vi fik til, pakkede Peter for sit vedkommende ind i et klæde og tog med sig hjem enten til børnene eller som natmad, efter at han aftenen igennem havde bundet pilekurve eller koste.

Om sommeren strøg han i sæsonen tørv på akkord fra morgen tidlig til aften sen, men han måtte hvert år »forke« al gårdens korn og hø. Han ville helst have akkordarbejde, idet 1 kr. i dagløn, der var det almindelige, ikke strakte stort til en familie med mange børn, selv om »Ugens Nyheder« til 1 kr. pr. kvartal var deres eneste flothed. Til gengæld tog konen sin del, bl. a. ved at se efter koen når den græssede på diger og i grøfter, samtidig med at hun strik-

kede hoser til familiens medlemmer.

Peter Mathisens 30 års jubilæum på gården blev en stor fest, og samtidig kunne han købe sin lille lod af gårdens jord, hvor han tilmed selv opførte en vindmølle – ikke ret stor, men alligevel!

Jeg husker, at når vi drenge var til fødselsdag hos en kammerat, forærede vi fødselaren en 10 øre med det stiltiende forbehold, at vi selv fik den tilbage, når vi fejrede fødselsdag, hvad da heller aldrig fejlede.

Standardbeløbet 10 øre blev os også betroet, når vi skulle til eksamen. Retfærdigvis må det siges, at en pose bolcher kun kostede 2 øre hos »Hans Kristian«.

Fritid kendte min bror og jeg ikke meget til. Når vi kom fra skole, var der altid forskellige gøremål. En hoppe skulle til hingst måske en milsvej borte, der skulle køres til station o.s.v.

Bech & Nielsen

TØMRERMESTRE

MASKIN- OG BYGNINGSSNEDKERI

GULVAFSLIBNING

SØNDRE RINGVEJ 40 . KOLDING

TLF. (05) 52 50 05

GIRO 7 09 67 04

Engang blev jeg sendt til Vamdrup efter et får. Enten var opgaven for stor, eller jeg for lille, i hvert fald fik jeg brug for alle de bandeord jeg kendte, når det stædige dyr tumlede rundt med mig.

En dag min far var kørt til Kolding, havde vi fået pålæg om at sprede muldskud, og min bror M. regnede ud, at arbejdet egnede sig til en akkord (han blev da også senere civilingeniør). Med mor, der slet ikke havde bemyndigelse til slige principielle forhandlinger, fik han en for os gunstig aftale i stand om at sprede et bestemt antal muldskud, som vi hurtigt fik talt op, så hurtigt at den var ved at stå på øretæver, da min far fik kendskab til genistregen.

På en måde misundte vi vore kammerater fra husene, der havde deres fulde frihed efter skoletid, og tilmed i mange tilfælde fik sirup på deres rugbrød, hvad der afgjort ikke kunne være tale om for vort vedkommende med så ringe demokrati på arbejdspladsen.

Småkårsfolk havde det ellers mindre end godt, men min mor, der altid selv havde hænderne fulde, sparede sig ikke når det gjaldt godgørenhed og hjælpsomhed.

Når mælkevognen kom fra mejeriet, fik konerne fra de små hjem deres spande fyldt, og når jeg gik til skole efter middag, måtte jeg næsten daglig have »barselpotten« med, snart til syge og snart til gamle, som min mor var flittig til at besøge. Hun sang for dem og bad med dem, ikke så underligt at de nærmest forgudede hende.

Hvordan nu med landsbyens ungdom under disse primitive omstændigheder? Et epokegørende fremskridt var det, at brugsforeningen fik telefon som den eneste i byen.

Der var ballerne i kroen, hvor

karlene fra Hjarup og Skanderup mødte op til kamp om pigerne, og hvor det i reglen endte med vildt slagsmål. En karl fra Damgaard måtte engang i bevidstløs tilstand bæres hjem på en stige, og vi drenge var meget optaget af vagtmandskabets besvær med den hjerneskedede mand.

De mange karle der var på gårdene samlede til »gadesjov«, som vi mindre trods forbud sneget os til at være med i, og så var der årets store begivenhed, markedet i Kolding, som også jeg, trods mine forældres store betænkeligheder, endelig fik lov til at komme med til.

Noget så storslået havde jeg aldrig tidligere overværet. Ikke engang den store udstilling ved staldgården med lappernes optræden kunne måle sig med det liv, der udfoldede sig på Aksel- og Kirketorvet en sådan efterårsdag før århundredskiftet. Legemsstore voksfigurer anskueliggjorde, hvordan det sidste opsigtsvækkende mord havde fundet sted. Ved at stikke fonografens hørerør i ørene kunne man for en billig penge høre de viser, som enhver kunne udenad — men opfindelsen.

Som midtpunkt for kagetelte og gøgl af enhver art tronedes prof. Labri med sin høje hat foran sit store telt på Kirketorvet, hvorfra der dagen igennem lød mægtige klapsalver. Foruden sit trylleri og alskens klovnerier fortalte han et undrende publikum om sine oplevelser i Vorbasse »krigshavn« og om sit familieforhold. Heraf fremgik det, at han havde en tante i Hamborg, der var så dygtig, at hun kunne skære hakkelse med det ene ben og slå græs med det andet. Om det skete samtidigt erindrer jeg ikke, men uforlignelig var gøglernes konge, som jeg sidst mødte på storebæltsfærgen i begyndelsen af trediverne.

Med ordene: »Kunstens vej er trang«, lod han sin høje hat gå rundt blandt de rejsende.

Af forlystelser var der, foruden efterårsmarkedet, de årligt tilbagevendende dyrskuer med deres nervepirrende tombolaer og så de omrejsende cirkus, ofte med »vor helt«, den verdensberømte kraftkarl og bryder Beck-Olsen, som direktør.

Nævnes må også cyklebanen og stadion. En af vore bysbørn hentede flotte præmier hjem fra cyklebaner landet over, hvilket gav sig udslag i drengvæddeløb dog ikke på cykel. Selv blev jeg ved en lejlighed nr. 2, og fik i præmie et rødt bånd og 5 øre kontant.

Fodboldsporten var også i sin vorden, og der tog interessen navnlig til efter en kamp mellem K.I.F. og B. 93, der blandt sine spillere havde den berømte Gandil. I forbigående må jeg lige bemærke, at vi fra Hjarup nogle år senere prøvede kræfter med K.I.F. og tabte med 12—0, hvorfor det da også var ved at udarte til håndgribeligheder. Årsagen var, at vi havde en spiller, (Majland hed han) der havde specialiseret sig i at rende modspillere ned. Engang var det ved at gå galt for ham, idet hans »offer« sprang til side og derved gjorde situationen livsfarlig for vor mand, der da også senere belært af erfaringen optrådte efter gældende regler. Ved at mindes det forsmædelige nederlag kom jeg uvilkårlig til at tænke på denne Hjarup »søj« (populær vending).

Når vi i Hjarup i gammel tid ville animere en kammerat til at gøre sig mere gældende, kunne det ske med følgende vending: »Do maa si og kom o lin med Ann«. Dette slogan opstod i sin tid efter at Kro-Ann, der boede sammen med sin mand, Kro-Jens, havde fornyet sin side af den fælles ægteseng med halm,

og ved at Kro-Jens derefter henvendte sig til en gårdmand med ordene: »A kun vel et fo en klapning (halm) for o kom o lin me Ann«? (Jeg kunne vel ikke få en knippe halm så jeg kunne komme på linie med Ann?)

Som stor dreng var jeg hvert år med mine forældre til de store efterårsmøder på højskolehjemmet (slotshotellet), hvor man samledes om den tids landskendte foredragsholdere og skuespillere.

Af disse husker jeg navnlig forfatteren Jacob Knudsen for hans fængslende foredrag, som han ofte krydrede med et vers eller to, og endnu så mange år efter kan jeg se ham for mig syngende: »Roselil og hendes moder...«

Som afslutning på de taler der var holdt i dagens løb, drøftedes emnerne tit ved en påfølgende diskussion, hvor det i reglen gik varmt til. Fra en sådan

debat mindes jeg særligt den bekendte frimenighedspræst og højskoleforstander V. Brücker, Ågård, der står for mig som en vældig debattør. Det var i de løse manchetteres tid, og hvad der særligt duperede mig var, at han i kampens hede skrev notater på sine manchetter for derefter, når han igen fik ordet, bogstaveligt talt at ryste de ofte ramsaltede bemærkninger ud af ærmerne.

Om andre oplevelser i slutningen af århundredet må jeg lige nævne folketingsvalget i Vonsildkredsen. Foran skolen i Vonsild, der var beliggende lige over for kroen, var der rejst en mægtig gransmykket tribune, fra hvilken valghandlingen foregik. Til min store tilfredsstillelse blev resultatet flere gange, at man valgte Anders Jessen, Hjarup som folketingsmand for Venstre. Når jeg var så optaget af politik, skyldtes det ikke ale-

ne, at A. J. var min onkel, men navnlig at det efterhånden forhadte Højre omsider sang på sit sidste vers. Tilmed havde jeg med egne øjne set Estrups provokerende blå gendarmere ride gennem byen.

Den 1. maj 1910 købte jeg min første gård, som jeg ret omgående solgte, hvorefter jeg i 1911 kom indenfor det nuværende Kolding som ejer af Vrandrupgård i Seest sogn. Da jeg bl.a. ved et kort ophold på Høng Landbrugsskole havde lært en del om frøavl, gik det nu løs med avl af hvidkålsgræs og roefrø og dertil forholdsvis store arealer med sukkerroer (1 kr. pr. 100 kg) og cikorierødder til lidt højere pris.

Vi havde en gammel »skovmand« — obersten kaldte man ham — der gav mig et indblik i forretningsfilosofi gennem følgende vending: »Det gjælder om o sæt en favn (brænde) op a

- der er
endnu
flere
motiver
til at
drikke
SLOTS

Koldinghus for 1808

Tegningen på etiketten er kun et af 28 motiver, der skildrer Kolding bys og omegns historie. - Har de set (og smagt) de andre?

grov lidt træ, den må nok være saen at en kat ka smut igjennem, men æt me rejst haael«.

For Koldingegnens landmænd var tiden præget af kamp om slagteriets flytning fra baneterrænet enten til Fredericia eller »mudderhullet« ved havnen. Om det problem stod der i ridehuset på staldgården nogle vældige bataljer, hvor de der ikke var bange for det bundløse, lykkeligvis gik af med sejren, men det skete først efter at ordstyreren utallige gange brød ind med sit: »Ka wi saa fo ru«. Claus Johansen, Eskelund var i reglen dirigent.

Også Kolding Andelsmejeri stod der ikke så lidt blæst om.

Mejeriet lå, da jeg i sin tid kom i bestyrelsen for det, på Parcelvej, hvor Kolding å ofte gik over sine bredder og satte mejeriet under vand, og det var selvfølgelig uheldigt i det lange løb. Endelig fik vi da også, med Michael Thomsen, Langholtgård som energisk formand, besluttet at bygge det nye mejeri. (Rigtignok kun med en stemmes flertal).

Denne beslutning skabte stor splid blandt andelshaverne, men takket være mejeribestyrer Kjærsgaards dygtige ledelse faldt gemytterne hurtigt til ro.

En af mine første karle var min nevø, Frovin Jørgensen, der i tidens løb blev byrådsmedlem og skoleinspektør i Kolding. Engang var det ved at gå galt for ham, fordi han på embeds vegne kom til at spille en spand mælk for ingen ringere end sognerådsformand og amtsrådsmedlem Wissing, Seest Vandmølle, der dog lod nåde gå for ret. (Noget som F. J. som bekendt ikke blev forvænt med senere i livet).

Som dyrlæge havde jeg den verdenskendte Koldingenser, dyrlæge J. Schmidt. Det var J. S. der med sin epokegørende behandlingsmåde af køer der fik

kælvningsfeber, bragte dødeligheden for denne sygdom ned fra 85 pct. til praktisk talt 0. J. Schmidt fik sin mindsten i Kolding, men hvor mange tænker i dag på de milliardbeløb, der jorden over er indtjent ved at forhindre den frygtede kvægsygdom i at komme til udbrud?

I sommeren 1918 købte min bror Jens Thomsen, Hjarup og jeg »Østerbygaard« ved Vamdrup med min ringhed som driftsleder. Gården var på 648 tdr. ld., og efter fire krigsår blev den første høst noget besværlig. Papirgarnet til selvbinderne måtte, før det var nogenlunde anvendeligt, dyppes i sæbevand, og tilmed kunne der langtfra skaffes tilstrækkeligt. Værre blev det dog, da vore polakker løb deres vej, samtidig med at hveden fra en mark på 35 tdr. ld. var klar til at køre i hus. Nå, kalamiteten blev heldigvis afhjulpet, ved at vi fra fattiggården i Kolding fik overladt 12 russiske krigsfanger, der var flygtet over grænsen.

Verdenskrigen var med revolutionen i Tyskland ved at ebbe ud, hvilket medførte, at vi som grænsevagt fik en snes dragoner indkvarteret.

Smugleriet grasserede som ingsinde. En mand i nabolaget der var særlig ivrig i denne håndtering, blev skudt og først fundet længe efter. Skyderiet var ret livligt både nat og dag, og en af vore bedste kvier blev offer ved et skud gennem hovedet.

Mange søgte fra det udsultede land mod nord. En dag fik jeg som opgave at lodse en kusine til min svigerinde tilbage over grænsen, hvilket foregik ved, at vi kørte til en skov, lige ved den grøft der dannede skel. Desværre gik det sådan, at en korporal med oppløst bajonet kom stormende i det afgørende øjeblik. Jeg måtte i en fart uden-

lands for at få den unge dame slæbt over på sydsiden af grøften, og der stod hun så og jokkede i mudder, da vagten truede os med sin skyder, men der var jo intet at stille op imod en fuldbyrdet kendsgerning.

Da det efter krigen igen var til at købe benzin, fik jeg i 1919 mit første førerbevis. Da jeg i sin tid erhvervede det, forlangtes der ikke meget, udover at man kunne starte og styre køretøjet. Værre var det at passere et hestekøretøj nogenlunde anstændigt, og med det lå det sådan, at Hjarup sogneråd (som tidligere anført) så sent som i 1910 afslog et andragende om tilladelse til at køre igennem byen med motorvogn. Skrækken for de første cykler havde åbenbart endnu ikke fortaget sig. Her må jeg lige indskyde, at min kone som barn oplevede følgende vedrørende en køretur hun var med på: En cyklist dukkede op forude, hendes far rækker, som loven påbyder, pisken i vejret som tegn til cyklisten om øjeblikkelig at stoppe op. En bror bliver kommanderet ned for at holde i den fjermers hovedlag. Omsider kan den formastelige passere, men han må ikke have overholdt samtlige påbudte regler. For at vække til eftertanke fik han i forbifarten et ordentligt rap af kørepisken.

Tiden var præget af festlighederne i anledning af genforeningen, som jeg fik en forsmag på i Haderslev under selve afstemningsfesten, der trods regn og storm var ved at sætte byen på den anden ende.

Det historiske øjeblik da Kongen besteg den hvide hest forud for indtoget i det genvundne land, overværede mine sønner og jeg kun få skridt fra selve begivenheden, ligesom hele familien selvfølgelig deltog i den minderige nationale festdag i Dybbøl skanser.